

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

L'AVALUACIÓ DE COMPETÈNCIES DE L'ALUMNAT A LES PRÀCTIQUES EXTERNES

**La perspectiva de tots els agents implicats en les Pràctiques Externes del grau de
Pedagogia de la Universitat de Barcelona**

- Vilà Baños, Ruth
Universitat de Barcelona
Departament de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació
Pg. Vall Hebron, 171 08035 Barcelona
ruth_vila@ub.edu
- Aneas Álvarez, Assumpta
Universitat de Barcelona
Departament de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació
Pg. Vall Hebron, 171 08035 Barcelona
aaneas@ub.edu
- Rajadell Puiggrós, Núria
Universitat de Barcelona
Departament de Didàctica i Organització Educativa
Pg. Vall Hebron, 171 08035 Barcelona
nrajadell@ub.edu

1. **RESUM:** Davant del repte d'avaluar les competències del pla docent de les Pràctiques Externes del grau de Pedagogia de la Universitat de Barcelona, des de la perspectiva dels tres agents implicats (alumnat, tutors de la Universitat i tutors de les organitzacions de pràctiques), els resultats ens encoratgen a seguir millorant la percepció dels estudiants ajustada sobre les seves capacitats. Dels resultats obtinguts destaca que el gran volum de competències pot resumir-se en 6 grans blocs fonamentals.
2. **ABSTRACT:** Faced with the challenge of assessing the competences of the External Practices of Education degree from the University of Barcelona, from the perspective of three agents (students, university tutors and organizational practices tutors), the results encourage us to continue to improve the perception of the students lean on their

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

abilities. The results highlight the high volume of competences can be summarized in six main blocks.

3. PARAULES CLAU: competències, Pedagogia, Pràctiques Externes, avaluació, universitat / **KEYWORDS** : competences, Education, External Practices, assessment, university.

4. DESENVOLUPAMENT:

Un desenvolupament efectiu de les competències depèn de les oportunitats per posar-les en pràctica. En aquesta línia, un enfocament realment efectiu de les competències implica un programa estructurat i coherent al llarg de tot un pla d'estudis (Drummond, Nixon i Wiltshire, 1998). Aquesta articulació comporta el desenvolupament d'un model d'ensenyament centrat en l'estudiant que garanteixi oportunitats per adquirir les competències. La qual cosa és un desafiament que arriba a la dimensió d'un canvi conceptual i metodològic (Berdrow i Evers, 2009; Crebert, 2002; Díaz Barriga, 2006 ; González Bernal, 2006 i 2008; González Sanmamed, 2005; Sumsion i Goodfellow, 2004). En aquest sentit s'emmarquen els dissenys dels plans de les assignatures de Pràctiques Externes als nous graus de la Universitat de Barcelona. Aquests plans han intentat recollir, des de diverses aproximacions curriculars i realitats organitzatives i professionals, aquests canvis. Però, Com Clanchy i Ballard (1995) argumenten, clarament és poc realista que les universitats, només en el context de les aules i per sí mateixes, puguin garantir que els seus estudiants es graduïn en possessió de totes les competències i altres atributs desitjables enunciats en els plans docents. Els estudiants i les organitzacions de pràctiques també tenen molt a dir i fer. La importància del Pràcticum com a immersió en una organització que permet desenvolupar competències i aplicar-les ha estat destacada extensament (Ventura, 2005; Zabalza, 1998).

Aneas (2013) identifica tres elements claus que justifiquen el protagonisme de les competències com a símbol dels dissenys curriculars actuals, que, explicarien l'emergència

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

de les aportacions de Bloom (1976) com a base per al disseny curricular: la naturalesa del coneixement, la complexitat, i les limitacions de models anteriors.

Gibbons, Limoges, Nowotny, Schwartzman, Scott i Trow (1994) adverteixen sobre la necessària i inseparable connectivitat entre els mons de l'educació, treball i la vida en general. Davant d'un coneixement ampli formal i informal, les competències reconeixen i legitimen els sabers informalment apresos al llarg de la vida; prenent carta de naturalesa en la seva contextualització en respondre adaptativament als diversos requeriments de l'escenari en el qual s'han d'aplicar.

Per altra banda, el món reclama la construcció col·lectiva de noves formes de sentir, valorar, pensar i actuar que possibilitin assolir una vida digna en un entorn sostenible a tota la ciutadania del planeta. Els sistemes educatius no han de romandre aliens a aquests reptes que genera la complexitat. Els sistemes educatius s'enfronten al repte de preparar al seu alumnat per a un món complex (Stacey, 2000), arribant a ser una persona capaç d'avaluar apreciativament els requeriments de cada context, de cada funció, de cada situació per donar una resposta adequada en la qual es conciliïn demandes, recursos i el propi sentit personal: Consciència i eficàcia adaptativa seran els elements clau en l'esdevenir personal i professional. Les competències poden aportar ambdues coses.

Finalment, els processos de convergència com el de Bolonya han potenciat no només una concepció de l'educació superior sinó també tradicions culturals i ideològiques diferents respecte al sentit i naturalesa de l'educació, promovent un nou concepte per a una nova era: un concepte que ja existia en contextos professionals, però que es va transferir a tot el sistema: les competències.

Hi ha un amplíssim mostrari de definicions del concepte de competències a partir dels primers estudis en l'àmbit lingüístic de Chomsky (1965) i del de la psicologia (Mc Clelland, 1973). Berdrow i Evers (2009) assenyalen que l'avaluació per competències s'integra en tres nivells: nivell institucional, nivell de programes i nivell de cursos. En el tercer nivell seria on s'ubicaria la present proposta: l'assignatura de Pràctiques Externes de grau. En

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

aquesta avaluació es pretén valorar el grau d'assoliment de les competències planificades al currículum entorn a les pràctiques externes.

a) Objectius

Així doncs, ens trobem amb el repte d'avaluar el grau d'assoliment de les competències planificades al pla docent del Pràcticum, per tal de recollir evidències que facin de retroalimentació a l'estudiantat. La finalitat d'aquesta comunicació és presentar alguns resultats obtinguts en l'avaluació de competències des de la perspectiva dels tres agents implicats en les Pràctiques Externes de l'alumnat del grau de Pedagogia de la Universitat de Barcelona. Els objectius específics als que donem resposta des d'aquest treball responen a les següents qüestions:

- 1) L'avaluació de competències al Pràcticum de Pedagogia, per tal de millorar la percepció dels estudiants ajustada sobre les seves capacitats.
- 2) Resumir el gran volum de competències en aquells grans blocs de grups competencials fonamentals per les Pràctiques Externes en qualsevol organització de pràctiques, per ampliar la seva aplicació en diversos moments: la pre i post estada al centre de pràctiques com espai natural de desenvolupament i aplicació de competències.

b) Descripció del treball

Les pràctiques externes, amb una mirada transdisciplinar, opten, per una part, per la immersió de l'alumnat en una organització, entesa la immersió com l'exposició intensiva d'aquest, a una organització. És una perspectiva sistèmica que considera les organitzacions com a sistemes complexos i holística perquè condueix a la integració unitària i globalitzadora de tots els coneixements de la persona (Vilà et al, 2014).

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

Per altra part, opten per sessions de pràctica reflexiva (Domingo i Gómez, 2014) entre l'alumnat i el tutor de la universitat que han de permetre la transferència de coneixement, la reflexió al voltant de la relació existent entre el saber teòric i el saber experiencial en la vida professional. El tutor de la universitat i l'alumnat es reuneixen per analitzar la pràctica, i les experiències de l'escenari professional.

Durant el curs 2012-2013, es va iniciar en el marc d'un projecte de recerca (REDICE'12 1088 01, IP: Assumpta Aneas) una primera aproximació a l'avaluació de les competències de l'alumnat de PEX des de la perspectiva dels tres agents implicats (professorat UB, tutor centre de pràctiques i alumnat). Fou una primera experiència que cal millorar i vincular més amb les evidències d'aprenentatge.

Es presenten alguns dels resultats obtinguts de l'anàlisi de la visió de l'alumnat, del tutor de la universitat i del tutor de l'organització de pràctiques sobre el grau d'aplicació i acompliment en l'alumne d'aquelles competències transversals i específiques treballades des dels Seminaris de Pràctica Reflexiva (Vilà i Aneas, 2013). També s'analitza la visió del tutor de la universitat sobre la forma en què s'han treballat aquestes competències (explícitament i formalment o bé, implícitament i informalment) i l'espai en el qual s'han pogut evidenciar, distingint entre el seminari de pràctica reflexiva, el portafolis, la tutorització individual amb l'alumne o en la supervisió del centre de pràctiques. La mostra és de 143 alumnes.

Finalment, presentem una primera proposta de blocs competencials que sorgeixen de l'anàlisi de la perspectiva del tutor de la Universitat, segons l'anàlisi factorial efectuat en les seves respostes quant a l'avaluació de les competències de l'alumnat al finalitzar les pràctiques durant el curs 2012-2013.

c) Resultats i/o conclusions

Alumnat, tutor universitat i tutor del centre de pràctiques coincideixen en valoracions força positives del rendiment acadèmic de l'alumnat en l'assignatura de Pràctiques Externes (PEX). Concretament, la mitjana general de la nota de l'autoavaluació del propi alumnat és

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

de 8.64, molt similar al que professorat Universitat i tutor del centre de pràctiques proposen de notes mitjanes, 8,69 i 8,49 respectivament. Les valoracions que fan els diferents agents de les competències transversals que l'alumnat ha adquirit al finalitzar el procés són força coincidents.

La majoria de competències transversals en general bastant alta cap a l'autonomia, encara que l'opinió del tutor de centre és una mica més baixa. Amb força freqüència aquestes competències s'han treballat de forma explícita, i s'han pogut constatar majoritàriament a través del seminari de pràctica reflexiva, i el portafolis. Cal destacar que en *la creativitat i iniciativa* el tutor del centre de pràctiques destaca en major mesura l'autonomia de l'alumnat en aquesta competència. La competència transversal amb menors nivells d'aplicabilitat percebuda és la *sostenibilitat*. Alumnat i tutors coincideixen a assenyalar la poca autonomia de l'alumnat en aquesta competència.

Quant a les competències específiques, com les transversals, es treballen explícitament i s'evidencien majoritàriament a través del portafolis i les sessions de pràctica reflexiva. A diferència de les transversals, aquestes competències són percebudes amb un menor grau d'autonomia per part dels tutors dels centres de pràctiques i de la universitat. Es reflecteix una percepció de major autonomia per part de l'alumnat comparat amb els tutors. L'alumnat té un perfil diferencial amb una percepció d'acompliment competencial més elevat, respecte a la visió dels seus tutors en les competències específiques.

Per donar resposta al segon objectiu, l'anàlisi factorial anuncia 6 factors competencials que expliquen el 71.912% de la variança. Aquests 6 factors aglutinen el conjunt de les 27 competències de les Pràctiques Externes del grau de Pedagogia de la UB (13 competències transversals i 14 d'específiques). La composició de competències es resumeix en el quadre 1.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

	Components					
	Factor 1	Factor 2	Factor 3	Factor 4	Factor 5	Factor 6
CompTrans1			,786			
CompTrans2			,771			
CompTrans3						,734
CompTrans4			,682			
CompTrans5		,438				
CompTrans6					,700	
CompTrans7					,676	
CompTrans8						,419
CompTrans9				,366		
CompTrans10		,730				
CompTrans11			,551			
CompTrans12				,818		
CompTrans13		,722				
CompEsp1	,549					
CompEsp2	,762					
CompEsp3		,585				
CompEsp4		,421				
CompEsp5	,679					
CompEsp6	,702					
CompEsp7	,839					
CompEsp8	,665					
CompEsp9		,549				
CompEsp10		,727				
CompEsp11				,413		
CompEsp12				,673		
CompEsp13	,638					
CompEsp14	,553					

Taula 1. Matriu de components rotats amb Varimax dels 6 factors

Els 6 factors identificats es defineixen de la següent manera:

- Factor 1: Competències tècniques o específiques de la professió. Per exemple: Capacitat de dissenyar, implementar, avaluar i desenvolupar accions, programes i recursos educatius.
- Factor 2: Competències requerides per treballar amb altres professionals, entorns i cultures. Per exemple : Capacitat per treballar eficientment amb professionals de diverses disciplines i camps professionals, de diverses cultures y en diferents entorns.
- Factor 3: Valors actuals: compromís ètic, emprenedoria i innovació. Per exemple: Capacitat d'actuar èticament i amb una actitud emprenedora i innovadora.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

- Factor 4: Competències per la societat del coneixement. Per exemple: Capacitat d'adaptació al canvi en la societat del coneixement i accedir, gestionar i crear recursos i tecnologies de la informació.
- Factor 5: Autoregulació en diferents entorns i sistemes. Per exemple: Capacitat de comunicar-se segons els entorns i interlocutors per diversos mitjans.
- Factor 6: Desenvolupament individual i col·lectiu. Per exemple: Capacitat d'autoconeixement per un desenvolupament personal i professional col·laborant activament a la societat.

Aquesta agrupació en 6 blocs competencials (segons els 6 factors identificats a la taula 1) té una fiabilitat considerablement alta ($\alpha=0.779$). Si ho analitzem separatament segons modalitat de qüestionari la fiabilitat és força alta amb algunes variacions: per part de l'alumnat ($\alpha=0.709$), el professorat ($\alpha=0.915$) i els tutors/es ($\alpha=0.777$).

Arribar a aquests blocs competencials és de gran importància, per tal d'organitzar les competències del grau en una estructura que pot ajudar a l'alumnat a prendre consciència i poder així aprofundir en les seves pràctiques. Al mateix, temps, també afavoreix que l'alumnat pugui fer una avaluació per competències més sostenible i viable, així com organitzar les seves evidències al portafolis segons els diferents blocs competencials.

Els tres col·lectius implicats tenen visions pròpies sobre el desenvolupament competencial de l'alumnat, tal com es representa en la figura 1. Concretament, l'alumnat i els tutors/es de la Universitat (TUB) són força coincidents, i els tutors/es de les organitzacions de pràctiques (TUC) en canvi, valoren més alt el grau d'autonomia de l'alumnat quant a competències específiques, competències per treballar amb altres professionals i quant a competències per la societat del coneixement (factor 1, factor 2, i factor 4). Que són les que donen diferències estadísticament significatives.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

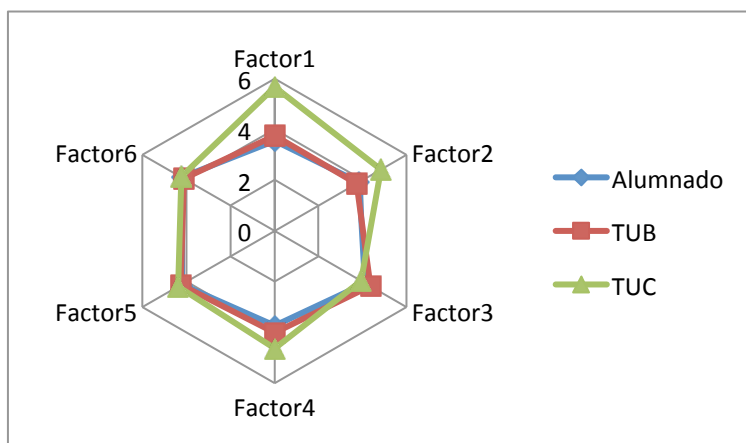

Fig.1 Puntuacions mitges dels tres col·lectius implicats quant als 6 factors competencials que l'alumnat desenvolupa al final de les Pràctiques Externes.

Concretament pel que fa al factor 1, no hi ha diferències estadísticament significatives entre l'alumnat i el professorat de la Universitat. En canvi, si que són significatives les diferències entre l'alumnat i el tutor de la organització de pràctiques ($t=15.396$, $p=0.000$); i entre el tutor UB i els tutors d'organitzacions ($t=11.460$, $p=0.000$), mostrant que els tutors de les organitzacions de pràctiques valoren més alt que la resta el grau d'autonomia de l'alumnat en aquelles competències específiques del grau de Pedagogia.

Quant al factor 2, no hi ha diferències estadísticament significatives entre l'alumnat i el professorat. Si que són significatives les diferències entre l'alumnat i els tutors ($t=6.330$, $p=0.000$); i entre el professorat i tutors de les organitzacions ($t=7.177$, $p=0.000$), mostrant que els tutors de centre valoren més alt que la resta el grau d'autonomia que té l'alumnat en acabar les seves pràctiques quant a competències requerides per treballar amb altres professionals, entorns i cultures.

Finament, quant al factor 4 no hi ha diferències estadísticament significatives entre l'alumnat i el professorat de la UB. Novament, són significatives les diferències entre l'alumnat i els tutors ($t=4.292$, $p=0.000$); i entre aquests i el professorat ($t=3.626$, $p=0.001$), mostrant novament, que els tutors de les organitzacions veuen molt més autònom a l'alumnat en aquelles competències per la societat del coneixement.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

Entenem que la visió del tutor de l'organització de pràctiques és privilegiada durant el procés de pràctiques de l'alumnat finalitzant el grau de Pedagogia. Per aquest motiu, és especialment rellevant que puntuï de forma més elevada en les competències tècniques, de treball en equips diversos i aquelles competències de la societat del coneixement. Recordant el concepte que les competències professionals només es manifesten en l'acció; és en el centre de pràctiques on l'estudiant pot aplicar les competències del grau i és el responsable d'aquesta realització professional (el tutor de la organització de pràctiques) qui pot valorar el grau d'aplicació segons els criteris de realització específics de cada centre i lloc de treball (Aneas, A., Vilà. R., Rajadell, N. ; 2013)

Concluïm que l'estructura factorial identificada en 6 grups competencials suposa una important reducció de nombre de competències cosa que minva el nivell de complexitat que suposa per a l'avaluació del desenvolupament competencial de l'alumnat en finalitzar les pràctiques externes, especialment considerant que hi ha tres col·lectius diferents que estan implicats en aquestes pràctiques. Aquesta agrupació en 6 grups competencials es fonamenta en l'anàlisi factorial, però també en l'alta fiabilitat de les tres escales (alumnat, professorat i tutors) distribuïdes en els 6 factors. També queda fonamentada considerant l'alta consistència entre les visions dels tres col·lectius.

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Aneas, A. (2013) Competencias: Sentido e instrumentalización de un constructo complejo. Complejidad, 18, 42-59.

Aneas, A., Vilà. R. i Rajadell, N. (2013). Entornos de desarrollo y aplicación de las competencias del graduado en Pedagogía. Del prácticum al empleo. Reflexão & Ação v. 21, n. 1 (En prensa)

Berdrow, I. i Evers, F. (2009). Bases of competence: an instrument for self and institutional assessment. Assessment & Evaluation in Higher Education, Publicat per primera vegada 4 Agost 2009 . DOI: 10.1080/02602930902862842

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

Bloom, B.S. et al (1972). *Taxonomía de los objetivos de la educación. La clasificación de las metas educativas*. Buenos Aires: Editorial El Ateneo.

Clanchy, J., i Ballard, B. (1995). Generic skills in the context of higher education. *Higher Education Research and Development*, 14(2), pp. 155-166.

Crebert, G. (2002). Institutional research into generic skills and graduate attributes: constraints and dilemmas. International lifelong learning conference, Junio, Yeppoon.

Chomsky, N. (1965). *Aspects of theory of syntax*. Cambridge: MIT Press.

Díaz Barriga, A. (2006). El enfoque de competencias en la educación. ¿Una alternativa o un disfraz de cambio? Perfiles educativos, XXVIII(111), pp. 7-36. Recuperat de <http://scielo.unam.mx/pdf/peredu/v28n111/n111a2.pdf>.

Domingo, A. i Gómez, M.V. (2014). *La Práctica Reflexiva. Bases, modelos e instrumentos*. Madrid: Narcea.

Drummond, I., Nixon, I., i Wiltshire, J. (1998). Personal transferable skills in higher education: The problems of implementing good practice. *Quality Assurance in Education*, 6(1), pp. 19-27.

Gibbons, M., Limoges, C., Nowotny, H., Schwartzman, S., Scott, P. i Trow, M. (1994). *The new production of knowledge: the dynamics of science and research in contemporary societies*. London: Sage.

González Bernal, M. (2006). Currículo basado en competencias: una experiencia en educación universitaria. *Educación y Educadores*, 9 (2), pp. 95-117. Recuperat de <http://redalyc.uaemex.mx/src/inicio/ArtPdfRed.jsp?iCve=83490209&iCveNum=6599>.

González Bernal, M. (2008). Alcance y límites de un currículo basado en competencias. *Educación y Educadores*, 11(1), pp. 69-102. Recuperado de <http://redalyc.uaemex.mx/src/inicio/ArtPdfRed.jsp?iCve=>.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

González Sanmamed, M. (2005). Desafíos de la Convergencia Europea: la formación del profesorado universitario. En el IV Congreso de Formación para el Trabajo. Nuevos escenarios de trabajo y nuevos retos en la formación, Zaragoza. Recuperat de <http://www.usal.es/~ofeees/ARTICULOS/lin4glez%5B1%5D.pdf>

McClelland. D.C. (1973). Testing for Competence Rather Than for Intelligence. *American Psychologist*, 28 (1).

Stacey, R. D. (2000). *Strategic management and organisational dynamics: the challenge of complexity*. London: Routledge.

Sumsion J. i Goodfellow, J. (2004). Identifying generic skills through curriculum mapping: a critical evaluation. *Higher Education Research & Development*, 23(3), pp. 329-346. DOI: 10.1080/0729436042000235436.

Ventura, J (2005). *El Pràcticum en los estudios pedagógicos y la inserción laboral*. Tesis doctoral Universidad de Barcelona

Vilà, R. i Aneas, A. (2013) Los Seminarios de Práctica Reflexiva en el Pràcticum de Pedagogía de la Universidad de Barcelona, *Bordón*, Vol. 65, N° 3, 165-181.

Vilà, R; Burguet, M; Aneas, A; Rajadell, N; Noguera, E; i Millan, D. (2014) El Pràcticum al grau de Pedagogia de la Universitat de Barcelona: el mapa de la professió, la pràctica simulada i la immersió en una organització. *Revista d'Innovació i Recerca en Educació (REIRE)*, vol. 7 (1), 93-112.

Zabalza, M. A. (1998b). “El prácticum y las prácticas en empresas en la formación Universitaria”, en M. A. Zabalza y L. Iglesias (Eds.). *V Symposium Internacional sobre el Pràcticum. Innovaciones en el Pràcticum* (pp.1-38). Poio (Pontevedra): Universidad de Vigo, Universidad de Santiago de Compostela.